

Informatie over ons
beleid tegen pesten.
Voor docenten,
ouders en leerlingen.



*In het anti-pestbeleid
zorgen de school en
ouders dat pestgedrag op
school niet geaccepteerd
wordt en dat pesten
volgens een vooraf
bepaalde handelwijze
gaan aanpakken.*

Juni 2013

Anti-pestbeleid

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Inleiding	4
A. Achtergronden bij pesten	5
De noodzaak van anti-pestbeleid	5
De uitgangspunten van Pantarijn bij het anti-pestbeleid	5
Pesten	6
Voorbeelden van hoe er gepest wordt	7
De gepeste leerling	8
Mogelijke signalen van gepest worden (ook van belang voor ouders)	8
De pester	8
De meelopers en andere leerlingen	9
Het aanpakken van pesten	9
B. Het anti-pestbeleid	10
Uitgangspunten	10
Schoolklimaat	10
Gestructureerde aanpak	10
Preventieve maatregelen	10
Activiteiten van de locatie om pesten tegen te gaan	11
Activiteiten van de locatie om pesten tegen te gaan voor docenten	13
Curatief aanpak	14
De vijfsporenaanpak	14
Het stappenplan na een melding van pesten	15
Digitaal pesten ofwel Cyberpesten	17
Communicatie	18
Verantwoording en borging	18
C. Bijlagen	20
Bijlage 1 : Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling	20
Bijlage 2: Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest	21
Bijlage 3: Digitaal pesten: tips voor leerlingen	22
Bijlage 4: Informatie voor ouders van gepeste leerlingen en pestende leerlingen	23
Bijlage 5: Links voor bruikbare adressen bij (cyber) pesten	25
Bijlage 6 Schema “waar kan ik terecht bij pesten”	26
Bijlage 7: Afspraken tegen pesten	27
Bijlage 8: Preventie pesten	28

Leeswijzer

Algemeen:

De leeswijzers zijn bedoeld voor de snelle lezers die naar gerichte informatie willen zoeken.

In deel A wordt achtergrond informatie gegeven over pesten. In deel B wordt de uitvoer van het beleid weergegeven en is daarmee het belangrijkste onderdeel van deze notitie. In bijlagen informatie voor docenten, ouders en leerlingen. Informatie die “geknipt “ kan worden ook om aan betrokken groepen te doen toekomen.

In deel B op [bladzijde 11](#) staan activiteiten genoemd die door ieder locatie zelf aangevuld of weggestreept dienen te worden. De activiteiten op genoemde bladzijden zijn dus specifiek voor de betreffende locatie.

Leeswijzer docenten.

Voor docenten is het belangrijk om de gehele notitie te lezen om zo voldoende achtergrond informatie te krijgen over het onderwerp pesten. Belangrijk is zeker het onderdeel op [bladzijde 11](#) waar de eigen locatieactiviteiten tegen pesten verwoord worden. Het [hoofdstuk over cyberpesten](#) en [bijlage 3](#) zijn belangrijk alsmede [bijlage 1](#) en [2](#).

Leeswijzer leerlingen

Op [bladzijde 6](#) en [7](#) kun je lezen wat pesten is en hoe gepest wordt. Op [bladzijde 15 en 16](#) staan de functionarissen waar je terecht kunt als je gepest wordt. Zie ook [bijlage 3, 6](#) en [7](#).

Leeswijzer ouders

Voor ouders zijn de [bijlage 3, 4](#) en [6](#) van belang maar ook [bladzijde 8](#) uit deel A.

Inleiding

In dit document is het anti-pestbeleid van Pantarijn. Enerzijds bevat het richtlijnen bij geconstateerd pestgedrag, anderzijds staan er ook voorwaarden en activiteiten in die pesten kunnen voorkomen. Alle locaties van Pantarijn hebben dit gemeenschappelijke beleidskader. Iedere locatie heeft naast dit algemene beleidskader een eigen beleid met betrekking tot de uitvoering van het anti-pestbeleid. In deze notitie worden voorbeelden van uitvoer gegeven op bladzijde 10 tm 13. Dit locatiespecifieke beleid wordt voorgelegd aan de deelraad van de locatie. Het kader wordt voorgelegd aan de MR.

Alles wat we tegen pesten willen doen voor onze leerlingen valt of staat bij de signalering en/of melding van pestgedrag. Die signalering en melding moeten op orde zijn, zodat de leerling niet met zijn probleem alleen blijft staan. Deze notitie is erop gericht om alle volwassenen (het schoolpersoneel en de ouders) en ook de leerlingen op de hoogte te brengen, van alles wat de school wil doen om een zo veilig mogelijk schoolklimaat te scheppen. Het is echter een utopie te denken dat we het pesten kunnen uitbannen¹. Met dit beleid geven wij aan wat we op Pantarijn doen bij pestgedrag.

Afhankelijk van andere ontwikkelingen binnen de school, zal ook het handelen rond pesten zich verder ontwikkelen. Ook externe ontwikkelingen spelen een rol. Zo heeft Staatssecretaris Dekker op 25 maart jl., mede namens de kinderombudsman, een plan van aanpak tegen pesten aan de Tweede kamer aangeboden met het oogmerk om tot wetgeving te komen. Wetgeving met als kernpunten: *de school gebruikt een effectief antipestprogramma; de school monitort de sociale zekerheid en er is een vertrouwenspersoon.*

Bij de behandeling in de Tweede Kamer op 13 juni 2013 is een motie aangenomen die er toe leidt dat OCW in overleg met het onderwijsveld laat onderzoeken hoe scholen kunnen aantonen aan Rijk, Onderwijsinspectie en ouders, dat er een sociaal veilige omgeving is voor scholieren en personeel.

Het anti-pestbeleid, weergegeven in deze notitie, voldoet aan de nieuw gestelde eisen. Voor de tekst van deze notitie is ook gedeeltelijk gebruik gemaakt van het beleid op dit terrein van de locatie MHV en van andere scholen. De aanpak van pesten heeft echter een duidelijk eigen Pantarijn karakter.

Dit anti-pestbeleid is onderdeel van het veiligheidsplan van de locatie.

*Namens het MT
Kees Graafland
Juni 2013*

¹ Overgenomen van het LAKS

A. Achtergronden bij pesten

De noodzaak van anti-pestbeleid

Een klimaat waarin gepest wordt, veroorzaakt een gevoel van onveiligheid. In een klas waarin gepest wordt, kunnen alle leerlingen slachtoffer worden. Pestgedrag moet dan ook door iedereen serieus genomen worden.

Het lastige van pestgedrag is dat het zich vaak in het verborgene afspeelt, zodat het moeilijk is om er grip op te krijgen. Zelfs als het pestgedrag opgemerkt wordt, weten docenten en anderen niet altijd hoe ze ermee om moeten gaan.

Leerlingen moeten weten dat ze hulp kunnen krijgen in school en moeten hierom durven vragen. Volwassenen dienen oog te hebben voor de signalen van leerlingen.

Het gaat niet alleen om de pester en de gepeste leerling maar ook op de omstanders. Deze omstanders zijn onder te verdelen in meerdere groepen:

- ☞ zij die actief mee pesten uit angst om zelf slachtoffer te worden,
- ☞ zij die actief mee pesten omdat ze er op de één of andere manier voordeel bij hebben,
- ☞ zij die niet mee pesten, maar ook niet durven reageren,
- ☞ zij die niet in de gaten hebben wat zich in de klas afspeelt.

Vaak zijn leerlingen op de hoogte van het pesten, maar durven slechts weinigen er met buitenstaanders over te praten.

De uitgangspunten van Pantarijn bij het anti-pestbeleid

Op Pantarijn komen veel mensen met uiteenlopende achtergrond samen om met elkaar te werken en te leren. Ons uitgangspunt is dat dit gebeurt in een veilige omgeving waarin leerlingen en medewerkers op een tolerante en respectvolle manier met elkaar omgaan.

Pantarijn kent een eigen omgang- en integriteitcode. Voor de medewerkers van Pantarijn geldt een code waarin gedragsafspraken staan. Een ander belangrijk document is het Leerlingenstatuut, waarin onder meer de rechten en plichten van de leerlingen zijn vastgelegd ook t.a.v. pesten.

Ook heeft elke locatie een locatiereglement waarin onder meer gedragsregels voor leerlingen zijn opgenomen.

Tot de algemene schoolregels horen

- ☞ Leerlingen gaan respectvol met elkaar en met de medewerkers van de school om.
- ☞ Leerlingen dragen in de les bij aan een goede werksfeer.

Deze regels impliceren dat pesten niet getolereerd kan worden.

Elke locatie van Pantarijn heeft een eigen locatieveiligheidsplan dat er op gericht is te komen tot een veilig en prettig werkklimaat.

Iedereen op school, dus alle medewerkers en leerlingen, leveren hun aandeel om pesten tegen te gaan. Er wordt dus niet weggekeken als je iets hoort of opvangt. Er wordt bij pestgedrag in gesprek gaan en er wordt duidelijk stelling genomen.

Pesten

Wat is plagen, wat is pesten?

Plagen

Als iets als een grapje bedoeld is, dan gaat het om plagen. Als er geplaagd wordt kan er meestal de humor wel van in gezien worden en merk je dat er niets kwaads mee bedoeld wordt. Het wordt pesten wanneer het opzettelijk bedoeld is om te kwetsen. Bovendien gebeurt het bij pesten ook nog eens regelmatig zonder dat je er iets tegen kunt doen. Als er online gepest wordt, is het helemaal lastig om er iets tegen te doen. Soms weet je niet eens wie er eigenlijk aan het pesten is en wie er allemaal vanaf weten.

We spreken over plagen wanneer de effecten van dat gedrag niet onaangenaam zijn voor anderen. Het gaat dan om een spel, dat door geen van de betrokkenen als bedreigend of echt vervelend wordt ervaren. Plagen heeft geen nadelige gevolgen voor degene die het ondergaat.

Pesten

We spreken van pestgedrag als dezelfde leerling regelmatig en systematisch bedreigd en geïntimideerd wordt. Pesten is een vorm van geweld en daarmee grensoverschrijdend en zeer bedreigend. Degene die het pesten ondergaat bepaalt dus of er sprake is van pesten.

Wat voor de één een vorm van ongewenst gedrag is, hoeft dat voor een ander niet te zijn. Wat voor de ander een grapje of een plagerijtje is, kan door de ander als enorm vervelend of kwetsend worden ervaren. Wat misschien niet persoonlijk bedoeld is, kan iemand direct raken.

Een klimaat waarin gepest wordt, tast iedereen aan. In een klas waar gepest wordt, kunnen alle leerlingen slachtoffer worden. Pestgedrag moet dan ook door iedereen serieus worden genomen.

Het lastige is dat veel pestgedrag zich in het verborgene afspeelt, zodat het moeilijk is om er grip op te krijgen. En zelfs als het pestgedrag wordt opgemerkt, weten leerkrachten en anderen niet altijd hoe ze ermee om kunnen gaan. Docenten en onderwijsondersteunend personeel hebben echter een taak (samen met de ouders en de leerlingen zelf) bij het tegengaan van pesten. Leerlingen moeten weten dat ze hulp kunnen krijgen van volwassenen in school en hierom kunnen en durven te vragen. Volwassenen dienen oog te hebben voor de signalen van leerlingen. Ze dienen interesse te tonen en te luisteren naar wat de leerlingen te vertellen hebben. Voor mentoren betekent het dat ze aandacht hebben voor de groeps sfeer en het functioneren van individuele leerlingen in de groep. Ze maken afspraken met de klas en zorgen ervoor dat deze afspraken nagekomen worden.

Voorbeelden van hoe er gepest wordt

Met woorden:

- ☞ vernederen
- ☞ belachelijk maken
- ☞ schelden
- ☞ dreigen
- ☞ met bijnamen aanspreken
- ☞ gemene briefjes, mailtjes, sms-jes schrijven

Lichamelijk:

- ☞ trekken aan kleding
- ☞ duwen en sjoeren
- ☞ schoppen en slaan
- ☞ krabben en aan haren trekken
- ☞ wapens gebruiken

Achtervolgen:

- ☞ opjagen
- ☞ in de val laten lopen
- ☞ klem zetten of rijden
- ☞ opsluiten

Uitsluiting:

- ☞ doodzwijgen en negeren
- ☞ uitsluiten van feestjes
- ☞ bij groepsopdrachten

Stelen en vernielen:

- ☞ afpakken van kledingstukken, schooltas, schoolspullen
- ☞ kliederen op boeken
- ☞ banden lek prikken
- ☞ fiets beschadigen

Afpersing:

- ☞ dwingen om geld of spullen af te geven
- ☞ het afdwingen om iets voor de pestende leerling te doen.

Cyberpesten:

- ☞ Nare berichten bij chatten, msn, mailen
- ☞ Haatmail
- ☞ Dreigmail
- ☞ Stalking

De gepeste leerling

Sommige leerlingen lopen meer kans gepest te worden dan anderen. Dat kan met hun uiterlijk, gedrag, gevoelens en sociale uitingsvormen te maken hebben. Bovendien worden kinderen pas gepest in situaties, waarin pesters de kans krijgen om een slachtoffer te pakken te nemen, dus in onveilige situaties.

Leerlingen die gepest worden doen vaak andere dingen of hebben iets wat anders is dan de meeste van hun leeftijdgenoten: ze bespelen een ander instrument, doen een andere sport, zijn heel goed in bepaalde vakken of juist niet, of ze praten Algemeen Beschaafd Nederlands of juist erg "plat".

Een kind dat wordt gepest, praat er thuis niet altijd over. Redenen hiervoor kunnen zijn:

- ☞ Schaamte;
- ☞ angst dat de ouders met de school of met de pester gaan praten en dat het pesten dan nog erger wordt;
- ☞ het probleem lijkt onoplosbaar;
- ☞ het idee dat het niet mag klikken.

Mogelijke signalen van gepest worden (ook van belang voor ouders)

- ☞ Niet meer naar school willen.
- ☞ Niet meer over school vertellen thuis.
- ☞ Nooit meer andere kinderen mee naar huis nemen of bij anderen gevraagd worden.
- ☞ Slechtere resultaten op school dan vroeger.
- ☞ Regelmatig spullen kwijt zijn of met kapotte spullen thuiskomen.
- ☞ Regelmatig hoofdpijn of buikpijn hebben.
- ☞ Blauwe plekken hebben op ongewone plaatsen.
- ☞ Niet willen slapen, vaker wakker worden, bedplassen, nachtmerries hebben.
- ☞ De verjaardag niet willen vieren.
- ☞ Niet buiten willen spelen.
- ☞ Niet alleen een boodschap durven doen.
- ☞ Niet meer naar een bepaalde club of vereniging willen gaan.
- ☞ Bepaalde kleren niet meer willen dragen.
- ☞ Thuis prikkelbaar, boos of verdrietig zijn.
- ☞ Zelf blessures scheppen om niet naar school te hoeven.

De pester

Pesters zijn vaak de sterkeren in de groep. Zij zijn of lijken populair maar zijn dat uiteindelijk niet. Ze dwingen hun populariteit af door stoer en onkwetsbaar gedrag. Van binnen zijn ze vaak onzeker en ze proberen zichzelf groter te maken door een ander kleiner te maken.

Pesters krijgen vaak andere kinderen mee, want wie meedoet, loopt zelf de minste kans om slachtoffer te worden. Doorgaans voelen pesters zich niet schuldig, want het slachtoffer vraagt er immers in hun ogen om om gepest te worden.

Pestgedrag kan een aantal dieper liggende oorzaken hebben:

- ☞ Een problematische thuissituatie;

- ⌘ Een vaak gevoelde anonimiteit (ik besta niet); als een pester zich verloren voelt binnen een grote groep, kan hij zich belangrijker maken door een ander omlaag te drukken;
- ⌘ Het moeten spelen van een niet-passende rol;
- ⌘ Een voortdurende strijd om de macht in de klas;
- ⌘ Een niet-democratisch leefmilieu binnen de school; een docent is autoritair en laat op een onprettige wijze blijken dat hij de baas is. Dergelijke spanningen kunnen op een zondebok worden afgereageerd;
- ⌘ Een gevoel van incompetentie op school (slechte cijfers of een laag niveau);
- ⌘ Een zwak gevoel van autonomie (te weinig zelfstandigheid en verantwoordelijkheid).

De meelopers en andere leerlingen

Meelopers zijn leerlingen die incidenteel meedoen met het pesten. Dit gebeurt meestal uit angst om zelf in de slachtofferrol terecht te komen, maar het kan ook zo zijn dat meelopers stoer gedrag wel interessant vinden en dat ze denken in populariteit mee te liften met de pester. Verder kunnen leerlingen meelopen uit angst vrienden of vriendinnen te verliezen. De meeste leerlingen houden zich afzijdig als er wordt gepest. Ze voelen zich wel vaak schuldig over het feit dat ze niet in de bres springen voor het slachtoffer of hulp inschakelen.

Het aanpakken van pesten

Pesten is onacceptabel en vraagt om een duidelijke en krachtige reactie vanuit de school. De grote vraag is hoe dat het beste kan en vooral ook hoe we dat als team het beste kunnen aanpakken.

B. Het anti-pestbeleid

In het anti-pestbeleid zorgen de school en ouders dat pestgedrag op school niet geaccepteerd wordt en dat pesten volgens een vooraf bepaalde handelwijze gaan aanpakken.

Uitgangspunten

Schoolklimaat

Het bevorderen van een positief klimaat in school is een belangrijk uitgangspunt voor een veilige school. In Pantarijn staan principes als laagdrempeligheid, elkaar aanspreken en met respectvol met elkaar omgaan centraal.

Het is belangrijk de leerlingen die gepest worden zich serieus genomen voelen. We nemen duidelijk stelling tegen het pestgedrag en geven advies hoe te reageren op het pesten. We geven de leerling die gepest wordt een duidelijk perspectief en laten merken dat het probleem serieus aangepakt wordt door bijvoorbeeld duidelijk te maken welke stappen genomen worden en wat de rol van de gepeste leerling hierbij is.

Het goede voorbeeld van OP en OOP is belangrijk. Als er duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, duidelijkheid over acceptatie van verschillen tussen mensen en van de eigenheid van leerlingen, duidelijkheid over het niet accepteren van agressief gedrag, zal er minder gepest worden.

De basis is het handhaven van de omgangregels en schoolregels zoals deze in de schoolregels vermeld staan.

Gestructureerde aanpak

Pesten is een serieus probleem. Een vereiste om het probleem aan te pakken is dat alle betrokkenen pesten als een bedreiging zien voor het veiligheidsgevoel en bereid zijn mee te werken aan het voorkomen en bestrijden.

Bij een gestructureerde aanpak wordt uitgegaan van een tweetal grondprincipes:

De preventieve maatregelen en de curatieve aanpak.

Preventieve maatregelen

1. Pesten moet als een probleem worden gezien door alle direct betrokken partijen; leerkrachten, onderwijsondersteunend personeel, ouders en leerlingen.
2. De school is actief in het scheppen van een positief en veilig, pedagogisch klimaat waarbinnen pesten als onacceptabel gedrag wordt ervaren.
3. Docenten en onderwijsondersteunend personeel moeten pesten kunnen signaleren en vervolgens duidelijk stelling nemen tegen het pesten.
4. De school dient te beschikken over een directe aanpak wanneer het pesten de kop opsteekt (het anti-pestbeleid).
5. De school ontplooit preventieve (les)activiteiten.

Activiteiten van de locatie om pesten tegen te gaan²

1. Elke mentor bespreekt ergens aan het begin van het schooljaar de algemene afspraken en regels in de klas. Het onderling plagen en pesten wordt hierbij genoemd en onderscheiden. Tevens bespreekt de mentor in zijn klas het anti-pestbeleid. Ook wordt duidelijk gesteld dat pesten altijd gemeld moet worden en niet als klikken maar als hulp bieden of vragen wordt beschouwd.
2. Er wordt door leerlingen – na uitvoerige bespreking van het onderwerp - in één van de eerste mentorlessen een “contract” getekend om het pesten tegen te gaan. Zie b.v. hieronder de afsprakenlijst.
3. In de leerjaren 1 t/m 3 wordt aandacht besteed aan pesten in één of meerdere studielessen. De leerlingen ondertekenen aan het eind van deze les(sen) een aantal samen gemaakte afspraken.
4. Indien een mentor of docent daartoe aanleiding ziet, besteedt hij expliciet aandacht aan pestgedrag in een groepsgesprek. Hierbij worden de rol van de pester, het slachtoffer, de meelopers en de stille getuigen benoemd.
5. Van de gesprekken rond pesten worden aantekeningen gemaakt, die door de mentor worden bewaard in het leerlingvolgsysteem van zowel de pester als het slachtoffer.
6. In alle klassen wordt in ieder geval aan het begin van het schooljaar aan de orde gesteld: “wat zijn onze manieren”, de schoolregels, wat doe je als je je onveilig voelt/ gepest wordt/ ziet dat er gepest wordt, bij wie kun je terecht als ..
7. In de introductiedagen of mentorlessen aan het begin van het schooljaar wordt aandacht besteed aan de vaardigheid van het luisteren naar elkaar en het duidelijk zijn/ grenzen stellen, het samenwerken, het geven en ontvangen van feedback. Dit gebeurt in elk leerjaar.
8. In de mentorlessen aan het begin van het schooljaar wordt gebrainstormd over plagen en pesten, over klikken en voor jezelf opkomen. Kom samen tot een omschrijving.
9. Aan de orde komt dat conflicten bij het leven horen, maar het oplossen van conflicten ook. Besproken wordt hoe de klas dit gaat aanpakken. Het goed oplossen van conflicten zorgt voor een goede sfeer en voorkomt dat de leerlingen het logisch vinden om iemand te pesten als ze een conflict hebben.
10. In klas 1 en 2 komt via de diverse methodes pesten aan de orde.
11. In de mentorlessen wordt gebruik gemaakt van onderdelen uit de methode “tumult”, “leefstijl”, van YouTube-filmpjes en krantenartikelen.
12. De schoolagent en leerplichtambtenaar geven voorlichting waar ook het onderwerp pesten aan de orde komt.
13. In de mentorlessen wordt sociale vaardigheden besproken. Pesten komt dan ook aan de orde.
14. Tijdens de LO-lessen wordt sova-training gegeven. Pesten en hoe daarop te reageren is onderdeel daarvan.
15. Voor een specifieke doelgroep wordt de training “rots en water” gegeven. Weerbaar worden ook tegen pesten is een belangrijk onderdeel.

Andere manieren waarop het onderwerp aan de orde komen zijn bijvoorbeeld:

² In dit Pantarijnbeleidsdocument worden voorbeelden genoemd voor actie. De locatie maakt zijn eigen keuzes voor de direct uit te voeren acties op de eigen locatie en legt deze voor aan de deelraad.

1. Thema bij vaklessen (boeken of film bij MVT en Nederlands; maatschappijleer);
2. Overleg docenten en leerlingenraad.
3. Aandacht voor homoseksualiteit (cg). Ook dit thema kan bij de keuze van boeken , films en teksten bij de talen extra aandacht krijgen.
4. Aandacht via de schoolkrant (in algemene termen; interview met docenten en al of niet anonieme leerlingen) over pesten, cyberpesten, homoseksualiteit
5. Zichtbaar maken van degenen op school bij wie je terecht kunt : foto, zich voorstellen in de klassen (bijv. de eerste en de vierde)

Afsprakenlijst (voorbeeldlijst)

- Ik accepteer de ander zoals hij is en ik discrimineer niet
- Ik scheld niet en doe niet mee aan uitlachen en roddelen
- Ik blijf van de spullen van een ander af
- Als er ruzie is speel ik niet voor eigen rechter
- Ik bedreig niemand, ook niet met woorden
- Ik neem geen wapens of drugs mee naar school
- Ik gebruik geen geweld
- Als iemand mij hindert vraag ik hem of haar duidelijk daarmee te stoppen
- Als dat niet helpt, vraag ik een docent om hulp

Activiteiten van de locatie om pesten tegen te gaan voor docenten³

1. Er wordt een studiedag gehouden (praktisch gericht) over pesten, signaleren, het medeverantwoordelijk maken van leerlingen, een klassengesprek voeren, werkvormen over het thema.
2. Het onderwerp pesten in de teamvergaderingen enkele malen aan de orde stellen of als standaardvraag aan het begin of eind van een rapportvergadering.
3. Op een centraal punt/ site materiaal verzamelen voor vaklessen of mentorlessen.
4. Scholing training “veiligheid op school APS” door zorgco’s en teamleiders.

³ Specifieke activiteiten voor docenten op de eigen locatie.

Curatief aanpak

In de curatieve aanpak zullen diverse acties/interventies sturend werken om pestsituaties te doen verminderen. Belangrijk is hierbij de planmatige aanpak van pesten via het 5-sporenmodel.

De vijfsporenaanpak

Deze vijf sporen komen overeen met de vijf betrokken personen/groepen:

1. Steun bieden aan de leerling die gepest wordt:

- ☞ proberen te achterhalen hoe erg het probleem is en het probleem serieus nemen;
- ☞ met de leerling overleggen over mogelijke oplossingen;
- ☞ de leerling steunen bij het werken aan oplossingen;
- ☞ zo nodig hulp inschakelen, bv. d.m.v. een sociale vaardigheidstraining.

2. Steun bieden aan de leerling die pest:

- ☞ met de leerling bespreken wat pesten voor de gepeste betekent;
- ☞ met de leerling bespreken wat de reden is van het pesten;
- ☞ met de leerling bespreken hoe er verandering in het pestgedrag kan optreden;
- ☞ zo nodig hulp inschakelen, bv. d.m.v. een sociale vaardigheidstraining.

3. De groep waarin gepest wordt betrekken bij het pestprobleem:

- ☞ met deze leerlingen het pestprobleem en hun eigen rol daarbij bespreken;
- ☞ met deze leerlingen mogelijke oplossingen bespreken en hun eigen bijdrage daarin samen werken aan oplossingen, waarbij zij zelf een actieve rol vervullen.

4. Steun bieden aan betrokken ouders:

- ☞ ouders die zich zorgen maken over pesten serieus nemen;
- ☞ informatie en advies geven over pestgedrag en over de manier waarop dit kan worden aangepakt;
- ☞ samen met school het probleem aanpakken;
- ☞ eventueel verwijzing naar deskundige hulp.

5. De aanpak van de school:

- ☞ directie, mentoren, docenten en OOP zijn op de hoogte van het verschijnsel pesten en de aanpak ervan;
- ☞ de directie van de locatie zorgt voor een algemeen beleid rondom veiligheid en pesten en zij zorgt er voor dat elk personeelslid hiervan op de hoogte is;
- ☞ de directie van de locatie draagt zorg dat in de opleidingsschool aandacht is voor het anti-pestbeleid en de voorgestane aanpak tegen pesten (module in de opleidingsschool)

Het stappenplan na een melding van pesten

Wie en wat spelen een rol bij de aanpak van pesten.

A. De mentor

1. Wanneer het pesten plaatsvindt in klassenverband, praat de mentor eerst met de gepeste en later met de pester apart. (Een leidraad voor deze gesprekken is te vinden in de bijlagen. Vervolgens organiseert de mentor een gesprek tussen beide leerlingen en probeert tot goede afspraken te komen.
2. De mentor bespreekt direct het vervolgtraject indien het pesten zich herhaalt.
3. De mentor praat met de klas. Dit is belangrijk in verband met de het herstellen van de groeps sfeer en om te benadrukken welke verantwoordelijkheid ieder groeps lid heeft.
4. Indien het probleem zich herhaalt, meldt de mentor het gedrag aan de teamleider van de leerling(en). Hij overhandigt de teamleider het dossier met daarin de gebeurtenissen en de afspraken die zijn gemaakt.

B. De teamleider

1. De teamleider neemt de rol van de mentor over bij herhaling van het pestgedrag en wanneer het pesten, het klassenverband overstijgt en verwijst eventueel door naar het IZAT.
2. Hij heeft zo nodig een gesprek met de gepeste en de pester apart of organiseert direct een gesprek tussen beiden.
3. In het contact met de pester is het doel driedelig, namelijk:
 - ☞ confronteren ;
 - ☞ mogelijke achterliggende problematiek op tafel krijgen;
 - ☞ helderheid geven over het vervolgtraject bij herhaling van pesten.
4. In het contact met de gepeste wordt gekeken of hij sociaal gedrag vertoont, waardoor hij een gemakkelijk doelwit vormt voor pesters.
5. Hij adviseert zo nodig, zowel aan de pester als de gepeste, hulp op vrijwillige basis door de vertrouwenspersoon.
6. Hij stelt alle betrokken ouders op de hoogte wanneer er sprake is van recidief gedrag, verzoekt hen om met hun kind te praten en stelt hen op de hoogte van het vervolgtraject.
7. Hij bespreekt de mogelijkheden tot hulp met de ouders.
8. Hij koppelt alle informatie weer terug naar de mentor.

C. Het pestproject

Wanneer de pester opnieuw in pestgedrag vervalt, wordt hij ertoe verplicht om individueel een programma te volgen. Dit vindt plaats in de eigen tijd en dus niet tijdens schooltijd. Het doel van dit programma is reflectie en het gevoelig maken van de pester voor wat hij aanricht bij de gepeste leerling. Het gaat in principe om een aantal ontmoetingen en huiswerk. De ouders worden van dit project op de hoogte gesteld.

D. Schorsing

Wanneer ook het verplichte pestproject geen blijvende vruchten afwerpt, volgt een schorsing.

E. De schoolagent

De schoolagent kan ingeschakeld worden bij recidive pestgedrag. Hij kan wijzen op de gevolgen van het gedrag van de pester. De schoolagent is een van de deelnemers van het externe ZAT.

Aangifte

Bij afwezigheid van de schoolagent kan aangifte gedaan worden bij de politie.

F. ZAT (ZorgAdviesteam)

Ernstig pestgedrag van een leerling of slachtoffers van pestgedrag kunnen besproken worden in zowel het interne als het externe Zorgadviesteam.

G. Schoolverwijdering

Wanneer de leerling ondanks alle inspanningen van de betrokken partijen koppig blijft volharden in het ongewenste pestgedrag liggen er geen perspectieven meer tot verandering. De school kan en wil geen verantwoordelijkheid meer nemen voor de veiligheid van de overige leerlingen. Er rest de school niets anders dan schoolverwijdering.

H. De taak van vakdocenten

De vakdocenten hebben vooral een signalerende rol. Wanneer zij pesten waarnemen of redenen hebben om pesten te vermoeden, wordt er van hen verwacht dat zij hierop adequaat reageren en een melding doen om hulp en overleg in gang te zetten.

I. De vertrouwenspersoon

1. Zij ondersteunt waar nodig mentoren en coördinatoren tijdens de verschillende fasen in het proces
2. Zij biedt op vrijwillige basis individuele begeleiding aan de pester en de gepeste.
3. Zij biedt een sociaal-emotionele training aan voor het eerste en tweede leerjaar.
4. Zij kan waar nodig een inbreng hebben tijdens de mentorlessen.
5. Zij biedt kleinere trainingen aan bij specifieke hulpvragen, zoals bijvoorbeeld een assertiviteitstraining (hooguit vier keer).
6. Zij vraagt regelmatig aandacht voor de problematiek via de nieuwsbrief aan de ouders en via de schoolkrant.

(zie ook notitie over de vertrouwenspersoon op Pantarijn)

Digitaal pesten ofwel Cyberpesten

Wat is Cyberpesten?

Cyberpesten (of digitaal pesten) is het pesten of misbruiken via het internet en via mobiele telefoon. Cyberpesten kan nog veel harder zijn dan pesten in het gewone, dagelijkse leven. Dit komt doordat de daders gemakkelijk anoniem kunnen blijven en de reikwijdte van het internet veel groter is. Tegelijkertijd komen kinderen er op steeds jongere leeftijd mee in aanraking.

Hoe wordt er gepest?

- a. pest-mail (schelden, beschuldigen, roddelen, beledigen)
- b. stalking: het stelselmatig lastig vallen van iemand door het blijven sturen van
- c. hate-mail of het dreigen met geweld in chatrooms.
- d. het tegenkomen van ongewenst materiaal zoals: porno en kinderporno,
- e. gewelddadig materiaal etc.
- f. ongewenst contact met vreemden
- g. webcam-seks: beelden die ontvangen worden kunnen opgeslagen worden en te
- h. zijner tijd misbruikt worden
- i. hacken: gegevens stelen of instellingen aanpassen.
- j. het uit naam van een ander versturen van pest-mail.

Het stappenplan na een melding van cyberpesten

1. Bewaar de berichten. Probeer de berichten waarin het pestgedrag voorkomt te bewaren. Vertel leerlingen hoe ze dat kunnen doen (afdrukken, selecteren en kopiëren, MSN-gesprekken opslaan).
2. Blokkeren van de afzender. Leg de leerling zo nodig uit hoe hij/zij de pestmail kan blokkeren.
3. Probeer de dader op te sporen. Soms is de dader te achterhalen door uit te zoeken van welke computer op school het bericht is verzonden. Neem contact op met de ICT-coördinator of de systeembeheerder. Het is mogelijk om van het IP adres van de e-mail af te leiden van welke computer het bericht is verzonden. Ook is er van alles mogelijk via de helpdesk.
4. Neem contact op met de ouders van de gepeste leerling. Geef de ouders voorlichting over welke maatregelen zij thuis kunnen nemen.
5. Verwijs de ouders zo nodig door. Er zijn twee telefoonnummers die ouders kunnen bellen met vragen, namelijk:
6. 0800-5010: de onderwijstelefoon
7. 0900-11131113: de vertrouwensinspectie
8. Adviseer aangifte. In het geval dat een leerling stelselmatig wordt belaagd is er sprake van stalking en dan kunnen de ouders aangifte doen. Ook wanneer het slachtoffer lichamelijk letsel of materiële schade is toegebracht, kan de politie worden ingeschakeld. Zo nodig kun je verwijzen naar Bureau Slachtofferhulp (www.slachtofferhulp.nl, tel: 0900-0101)
9. De vertrouwenspersoon. Verwijs de pester en/of de gepeste door naar de vertrouwenspersoon wanneer verdere begeleiding nodig is.

Communicatie

1. Het anti-pestbeleid is onderdeel van het veiligheidsplan van de locatie.
2. In de schoolgids wordt aangegeven wat het beleid is van de locatie c.q. school ten aanzien van pesten.
3. In de schoolregels wordt aandacht gegeven aan pesten.
4. In het leerlingenstatuut wordt een passage opgenomen tegen pesten.
5. Op de website wordt het standpunt van de school ten aanzien van pesten weergegeven.
6. Deze notitie is te downloaden via de website en ook te vinden zijn op het serviceplein van Pantarijn op SharePoint.
7. Op SharePoint is op het locatiedeel ook de locatiespecifieke notitie te vinden.
8. In de school kunnen affiches opgehangen worden tegen pesten.
9. Leerlingen krijgen in een van de eerste mentorlessen de gedragsafspraken voor de locatie (inclusief zinsnede over pesten) uitgereikt.
10. In de ouderraad wordt het onderwerp geagendeerd.
11. Thema-avonden voor ouders over het anti-pestbeleid worden besproken in de ouderraad en desgewenst georganiseerd.

Verantwoording en borging

Q-overleg

In het onderstaande schema worden zowel de verantwoordingslijnen als de functionele contacten zichtbaar gemaakt.

De verantwoording over het gevoerde anti-pestbeleid vindt plaats door middel van de op Pantarijn afgesproken methodiek: verantwoording via de ijkpunten in het z.g. Q-overleg (kwartaaloverleg). Het anti-pestbeleid is een onderdeel van het veiligheidsbeleid van de locatie. Veiligheid is onderdeel van één van de ijkpunten die in het afgesproken Q-overleg aan de orde komt. In dit overleg overlegt de locatiedirecteur de betreffende gegevens van de 2-jaarlijkse tevredenheidsenquête alsmede de gegevens uit Vensters voor Verantwoording. In de tevredenheidsenquête wordt specifiek ook gevraagd naar de beleving van de leerling m.b.t. pesten.

MR

Arbobeleid en daarmee het veiligheidsbeleid is voor de MR een belangrijk onderwerp. De locatiedirectie legt verantwoording af aan de deelraad over het gevoerde veiligheidsbeleid (en daarmee het anti-pestbeleid) op de locatie. De directeur/bestuurder doet dat ook bij de GMR. Met name richting oudergeleding is het van belang aan te geven wat in de organisatie gebeurt om pesten te doen verminderen.

Leerlingenraad

Met de leerlingenraad wordt gesproken over het anti-pestbeleid en de effectiviteit ervan.

Inspectie

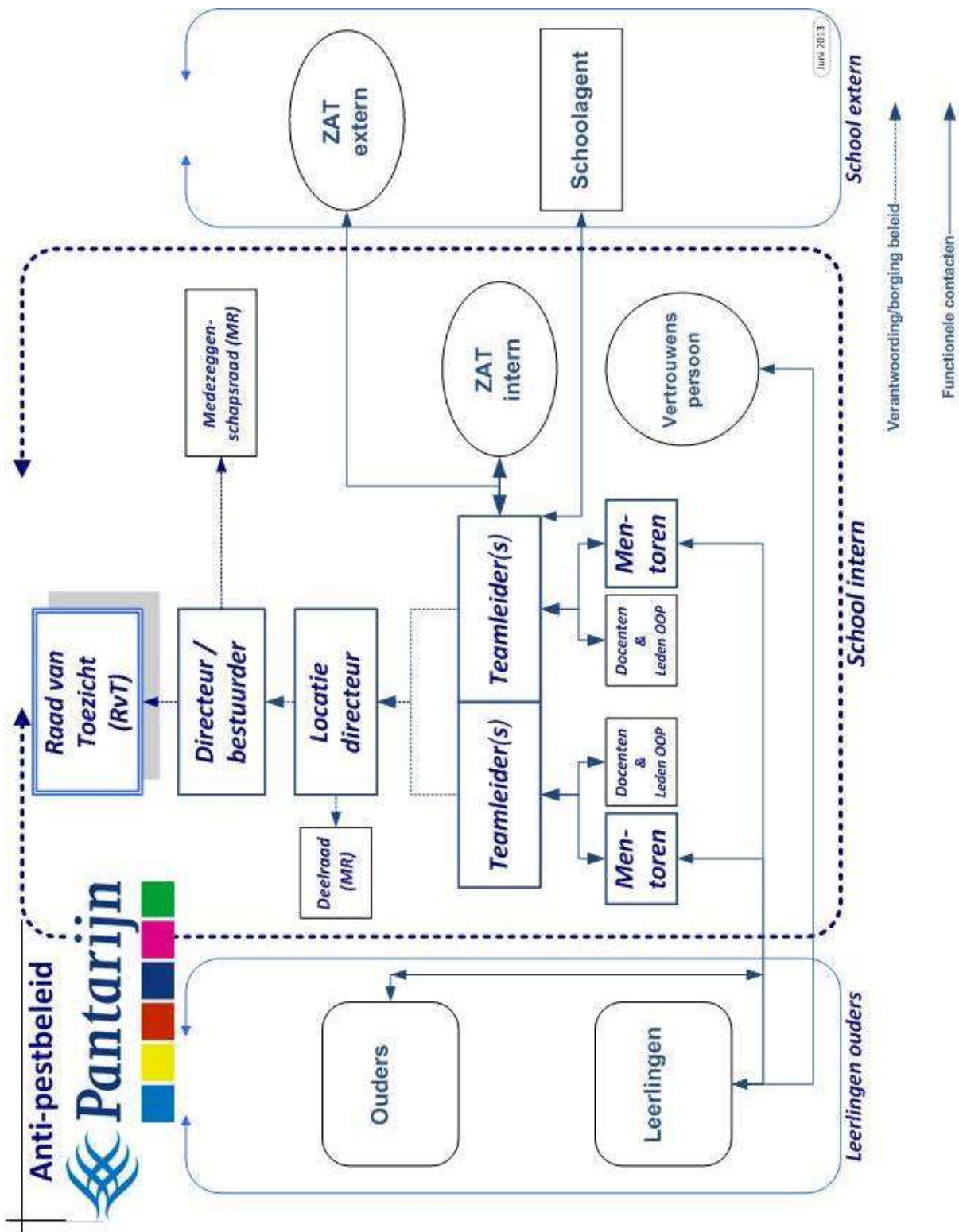
Juni 2013 is nog niet duidelijk of de inspectie specifieke indicatoren zal gaan ontwikkelen om te bepalen of het veiligheidsbeleid (anti-pestbeleid) op orde is.

Ouders

Het is zeer aan te bevelen om de ouderraad periodiek op de hoogte te stellen van het veiligheidsbeleid (anti-pestbeleid).

Raad van toezicht

De directeur/bestuurder legt verantwoording af aan de RvT over het veiligheidsbeleid.



C. Bijlagen

Bijlage 1 : Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling

Feiten

- ☞ Klopt het dat je gepest wordt? (h)erkenning van het probleem
- ☞ Door wie word je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer?)
- ☞ Waar word je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer plekken?)
- ☞ Hoe vaak word je gepest?
- ☞ Hoe lang speelt het pesten al?

Weten je ouders of andere personen dat je gepest wordt?

- ☞ Wat heb je zelf tot nu toe aan het pesten proberen te doen?
- ☞ Zijn er jongeren die jou wel eens proberen te helpen?
- ☞ Wat wil je dat er nu gebeurt; wat wil je bereiken?

Aanpak

Bespreek samen met de leerling wat hij/zij kan doen tegen het pesten en bekijk waar de leerling aan wil werken om de situatie te verbeteren. Let daarbij op de volgende aspecten:

- ☞ Hoe communiceert de leerling met anderen?
- ☞ Welke lichaamstaal speelt een rol?
- ☞ Hoe gaat de leerling om met zijn gevoelens en hoe maakt hij deze kenbaar aan anderen?
- ☞ Heeft de leerling genoeg vaardigheden om weerbaarder gedrag te tonen naar de pester?

Gepeste jongeren lopen vaak rond met het gevoel dat er iets mis is met ze. Daardoor hebben ze moeite om voor zichzelf op te komen. Ergens is er iets in zichzelf dat de pester gelijk geeft. Besteed hier aandacht aan want niemand kan een ander klein maken zonder diens toestemming.

Bijlage 2: Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest

Het doel van dit gesprek:

- ☞ De leerling confronteren met zijn gedrag en de pijnlijke gevolgen hiervan
- ☞ Achterliggende oorzaken boven tafel proberen te krijgen
- ☞ Het schetsen van de stappen die volgen wanneer het pestgedrag niet stopt

Confronteren

Confronteren en kritiek geven is niet hetzelfde. Confronteren is:

- ☞ probleemgericht en richt zich op gedrag wat waar te nemen is. Zodra we interpretaties gaan geven aan gedrag, wordt het persoonsgericht, bijvoorbeeld: je hebt cola in de tas van Piet laten lopen. Dat doe je zeker omdat je graag de lolligste bent! Zodra we gaan interpreteren reageren we een gevoel van frustratie op die ander af en zijn we gestopt met confronteren en begonnen met kritiseren.
- ☞ relatiegericht. Je bent heel duidelijk op de inhoud, in wat je wilt en niet wilt maar met behoud van de relatie, bijvoorbeeld: "Ik vind dat je heel erg gemeen doet tegen haar en ik wil dat je daarmee ophoudt". Zeg nooit: "Je bent heel gemeen". Je wilt duidelijk verder met de jongere. Kritiek op de persoon voelt als een beschuldiging/afwijzing. Eigenlijk zeg je daarmee dat de pester een waardeloos mens is.
- ☞ specifiek blijven. Je benoemt de situatie waar het over gaat en vermijdt woorden als altijd, vaak en meestal. Kritiek wordt vaak algemeen.
- ☞ veranderingsgericht. Je stelt zaken vast en gaat vervolgens inventariseren hoe het anders kan.

Achterliggende oorzaken

Nadat het probleem benoemt is, richt jij je op het waarom? Hoe komt het dat je dit gedrag nodig hebt? Wat levert het jou op? Wat reageer je af op die ander? Etc. Maak duidelijk dat er een tekort aan empathisch vermogen zichtbaar wordt in dit gedrag. Wat ga je daaraan doen? Bied zo nodig hulp aan van de vertrouwenspersoon (op vrijwillige basis).

Het pestgedrag moet stoppen

Wees duidelijk over de stappen die volgen, wanneer het pestgedrag niet stopt (zie richtlijnen pesten).

Bijlage 3: Digitaal pesten: tips voor leerlingen

Wat kun je doen om digitaal pesten en misbruik te voorkomen?

- ☞ Bedenk dat niet alles waar is, wat je op het internet tegenkomt.
- ☞ Gebruik een apart hotmail-adres om jezelf te registreren op websites. Kies een e-mailadres dat niet je eigen voor- en achternaam volledig weergeeft.
- ☞ Gebruik altijd een bijnaam als chat.
- ☞ Zorg dat je wachtwoorden geheim blijven en niet makkelijk te raden zijn. Als anderen wel binnen zijn gekomen, neem dan contact op met de beheerder van de site.
- ☞ Als je een vervelend gevoel hebt over iets wat je hebt gezien of meegemaakt, vertrouw dan op je gevoel en vertel het aan iemand die je vertrouwt.
- ☞ Blijf respectvol naar anderen, scheld niet terug.
- ☞ Ga weg uit de chatroom als er iets vervelends gebeurt.
- ☞ Verwijder onbekende mensen uit je MSN contactlijst.
- ☞ Bel of mail niet zomaar met personen die je alleen van internet kent, spreek niet met ze af zonder dat je ouders dit weten.
- ☞ Verstuur zelf geen flauwe grappen, dreigmail of haatmail
- ☞ Geef geen persoonlijke informatie aan mensen die je alleen van chatten kent. Let vooral op bij foto's van jezelf. Als je een foto op internet zet, kan deze gemakkelijk gekopieerd en op een andere website geplaatst worden. Zo kan hij jarenlang terug te vinden zijn. Foto's kunnen ook bewerkt worden.
- ☞ Wees zeer voorzichtig met het gebruik van je webcam. Jouw beelden kunnen worden opgeslagen en gebruikt worden om ze aan andere personen te laten zien of voor doeleinden gebruikt worden die jij niet wilt.

Wat kun je tegen cyberpesten en misbruik doen?

- ☞ Niet persoonlijk opvatten als het van mensen komt die je niet kent. De anonimiteit van internet maakt dat mensen makkelijker gaan schelden.
- ☞ Reageer niet op pestmails of andere digitale pesterijen. Verwijder de e-mail zo mogelijk zonder hem te openen. Als je niet reageert, gaan pesters vaak op zoek naar iemand anders.
- ☞ Blokkeer de afzender. Als het gaat om sms'jes op de mobiele telefoon, dan heb je soms de mogelijkheid om nummers te blokkeren.
- ☞ Bewaar de bewijzen. Maak een print of sla ze op. Van het IP adres van de e-mail kan soms worden afgeleid, van welke computer de e-mail verzonden is. Een provider heeft vaak een helpdesk die klachten over nare mail aan kan nemen. Men heeft daar ook de technische mogelijkheden om na te gaan wie de mail heeft verstuurd. Bel de helpdesk op.
- ☞ Ga naar je mentor of teamleider op school. Deze zal je verder helpen om het pestgedrag te stoppen.
- ☞ Bij stalken kun je aangifte doen bij de politie. Het is strafbaar.

Bijlage 4: Informatie voor ouders van gepeste leerlingen en pestende leerlingen.

Wat kunnen signalen zijn van pesten?

- ☞ Niet meer naar school willen.
- ☞ Niets meer over school vertellen.
- ☞ Nooit meer andere kinderen mee naar huis nemen of niet meer bij anderen gevraagd worden.
- ☞ Slechtere resultaten op school dan vroeger.
- ☞ Vaak dingen kwijt zijn of met kapotte spullen thuiskomen.
- ☞ Vaak hoofdpijn of buikpijn hebben.
- ☞ Blauwe plekken hebben op ongewone plaatsen.
- ☞ Niet willen gaan slapen; vaker wakker worden of nachtmerries hebben; bedplassen
- ☞ De verjaardag niet willen vieren.
- ☞ Niet buiten willen spelen.
- ☞ Niet alleen een boodschap durven doen.
- ☞ Niet meer naar een club willen / durven gaan.
- ☞ Bepaalde kleren niet meer aan willen.
- ☞ Thuis prikkelbaar, boos of verdrietig zijn.
- ☞ Zelf blessures creëren om niet naar school te hoeven.

Wat ouders / verzorgers zelf kunnen doen:

- ☞ Neem uw kind serieus en zeg dat u met anderen vertrouwelijk gaat praten om het pesten te stoppen.
- ☞ Pesten op school kunt u het beste direct met de mentor bespreken.
- ☞ Praat erover met uw kind of vraag uw kind op te schrijven wat het heeft meegemaakt.
- ☞ Garandeer uw kind, dat u zorgvuldig en vertrouwelijk hiermee zult omgaan.
- ☞ Leg uw kind uit hoe het komt dat kinderen pesten.
- ☞ Samen praten over pesten kan ook via een boek of een videoband over het onderwerp.
- ☞ Vertel dat als volwassenen niets doen, zij niet zien dat er gepest wordt of dat ze niet weten hoe het probleem moet worden opgelost.
- ☞ Waarschuw uw kind dat het mogelijk is dat het pesten niet meteen ophoudt als er beter op wordt gelet. De problemen van het kind dat pest zijn soms erg groot en moeilijk op te lossen op korte termijn.
- ☞ Houd het onderwerp bespreekbaar, informeer regelmatig hoe het gaat.
- ☞ Als u er van uw kind met niemand over mag praten, steun dan uw kind, geef achtergrondinformatie en maak duidelijk dat de school het zorgvuldig zal aanpakken.
- ☞ Voordat u dit belooft, is het raadzaam te vragen wat de school doet.
- ☞ Beloon uw kind en help het zijn / haar zelfrespect terug te krijgen.
- ☞ Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een (team) sport.
- ☞ Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind. Doe dat niet met een negatieve insteek, maar geef adviezen om aan het pesten een einde te maken. Een negatieve manier van vragen is bijvoorbeeld: " Wat is er vandaag weer voor ergs gebeurd?"
- ☞ Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- ☞ Als uw kind echt lijdt onder het pesten en dat ten koste gaat van het zelfvertrouwen, kan hulp van een deskundige nodig zijn. Dit kan individueel of mogelijk in een sociale vaardigheidstraining.
- ☞ Houd het niet stil, maar onderneem actie, door iemand in vertrouwen te nemen.

Informatie voor ouders van pestende leerlingen

- ☞ Neem het probleem serieus.
- ☞ Raak niet in paniek: elk kind kan in de verleiding komen te gaan pesten.
- ☞ Probeer achter de mogelijke oorzaak en aanleiding van het pesten te komen.
- ☞ Maak uw kind gevoelig voor wat het gedrag anderen doet.
- ☞ Besteed aandacht aan uw kind, door te laten merken dat u veel waarde hecht aan wat voor hem/haar belangrijk is. En door te laten merken dat u het belangrijk vindt dat het zich niet rot voelt.
- ☞ Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport.
- ☞ Bekijk samen met uw kind een video band over pesten
- ☞ Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind. Geef adviezen over andere manieren om met elkaar om te gaan.
- ☞ Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- ☞ Ook zijn er mogelijkheden om uw kind aan een sociale vaardigheidstraining te laten meedoen. Informatie hierover is op te vragen bij de mentor, zorgcoördinator , bij Bureau Jeugdzorg (info@bjz Gelderland.nl)

Bijlage 5: Links voor bruikbare adressen bij (cyber) pesten

Algemene zoekpagina's

- 🔗 www.pesten.startkabel.nl
- 🔗 www.pesten.startpagina.nl

Pesten (algemeen)

- 🔗 www.pestweb.nl Website van het APS met informatie, advies en tips over pesten voor kinderen, jongeren, ouders en leerkrachten.
- 🔗 www.pesten.net Voor en door slachtoffers. Opggericht door Bob van der Meer.

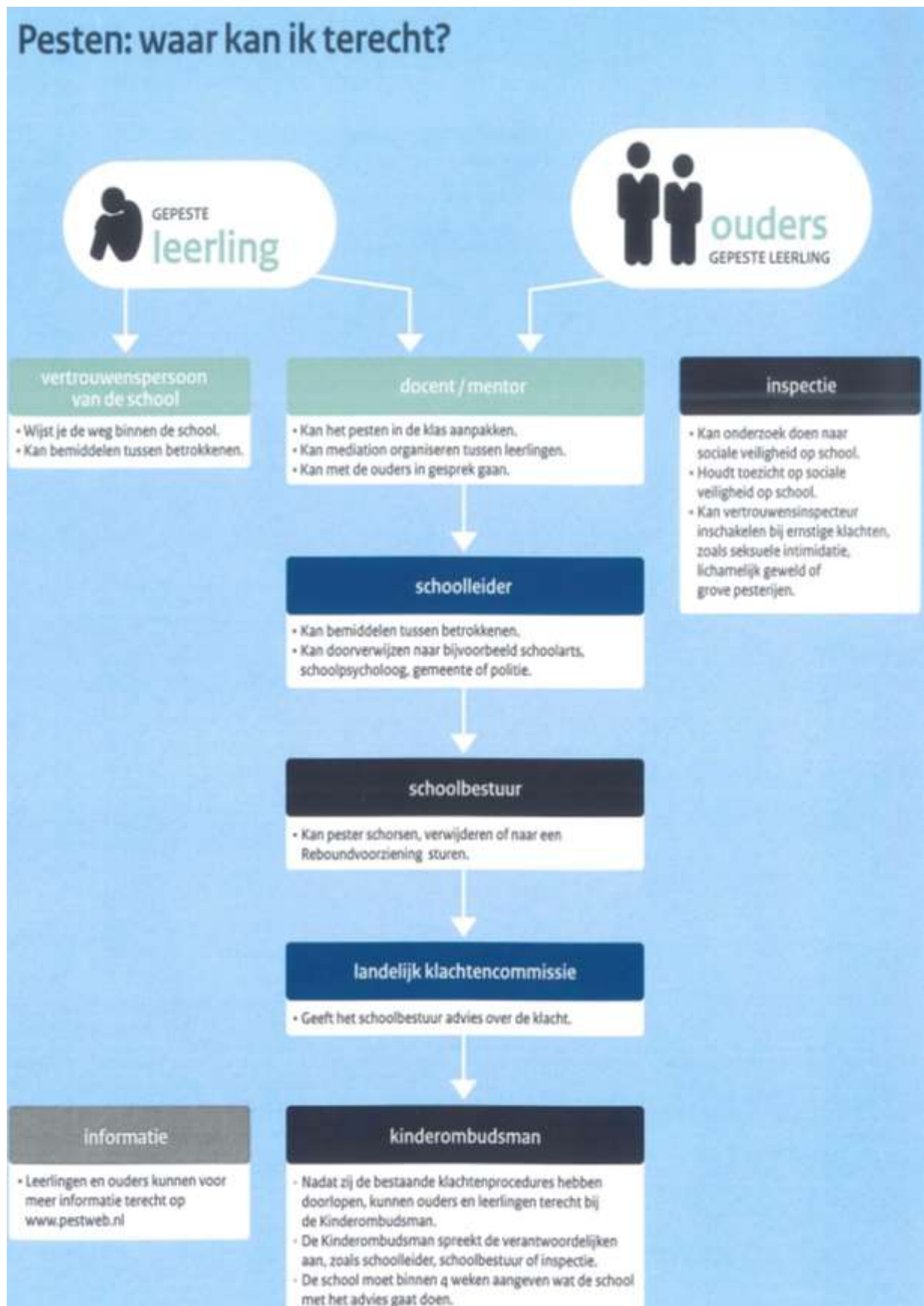
Cyberpesten / veilig internetgebruik / veilige school

- 🔗 www.stopdigitaalpesten.nl Campagne van SIRE (Stichting Ideële Reclame)
- 🔗 www.digibewust.nl Een informatieve site van het Ministerie van Economische zaken, over het veilig gebruik van internet.
- 🔗 www.ppsi.nl PPSI is het expertisecentrum van het APS op het gebied van het voorkomen en bestrijden van seksuele intimidatie en seksueel misbruik in het onderwijs. Je kunt er ook terecht voor informatie over pesten, agressie, geweld, discriminatie en racisme.
- 🔗 www.schoolenveiligheid.nl Centrum School en Veiligheid van het APS verzamelt en verspreidt informatie en deskundigheid op het gebied van schoolveiligheid.
- 🔗 www.veilig.kennisnet.nl Handreikingen en links voor ouders, leraren, kinderen, scholieren, schoolmanagers en ICT-coördinatoren.
- 🔗 www.pestenslaf.nl over aangifte doen

Films met als thema pesten

- Bluebird (2004)
- Mean creek (2005)
- Mean girls (2006)

Bijlage 6 Schema “waar kan ik terecht bij pesten”



Bijlage 7: Afspraken tegen pesten



Bijlage 8: Preventie pesten

